

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret

Citation: Holberg, Ludvig: "Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret", i Holberg, Ludvig: *Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret*, udg. af F. J. BILLESKOV JANSEN ; Volmer Rosenkilde , Rosenkilde og Bagger, 1969-1971, s. 338. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-holberg12-shoot-idm140252799838544.pdf> (tilgået 23. april 2024)

Anvendt udgave: Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret

BREVE OG AKTSTYKKER

Breve og Aktstykker Indledning

Med Lyst udarbejdede Holberg Epistler, paa Dansk og Latin; det var uden Lyst, han skrev Breve. Holberg formede Sprog og Tanker for Offentligheden, ikke for den Enkelte. Han havde ikke Glæden ved den personlige, brevlige Kontakt, som f. Eks. Leibniz (1646-1712), der elskede at udkaste Tanker og drøfte videnskabelige Problemer i Bogform: Korrespondance med mere end 1000 Personer er bevaret. Holberg drev heller ikke i noget Omfang personlig Propaganda for sine Ideer og Interesser i Breve saaledes som Voltaire (1694-1778): Udgaven af dennes Breve omfatter 18000 Stykker. Fra Holbergs Haand findes kun op mod halvandethundrede Meddelelser, hvoraf de fleste er korte Paategninger til Universitetssager, og de er næsten alle besørget uden Omhu for Skrift, Retskrivning og Tegnsætning. Det hører da med til Billedet af Holberg, at han øjensynlig gør alle Brevskaber af i yderste Korthed og med et Hastværk, der grænser til Sjuskeri. Holbergs Brevstil er praktisk, direkte, effektiv. Han gaar lige til Sagen og finder i sit Jag ikke sjælden lykkelige Udtryk, som i det her anførte Brev til Krigsbogholder Hagen i Trondhjem eller den fulminante Skrivelse fra 1753 til Aktørerne ved Den danske Skueplads.

Der er intet skarpt Skel mellem Holbergs private Breve og hans Skrivelser til Myndigheder o. lign. Den Skrivendes Temperament og Øjeblikkets Humør slaar igennem ogsaa i de officielle Dokumenter. Se saaledes hans Bemærkning om Danseundervisningen i Brevet af 18. 342 August 1749 til Grev Reuss eller den meget personlige Slutning paa »Holbergs sidste Vilje«.

Tekstgrundlag. Holbergs Breve udgivne af Verner Dahlerup, 1926, der tillige omfatter Facsimiler af samtlige Breve. Som i Dahlerups Udgave følges her Holbergs Skriveform i alle dens Ejendommeligheder, herunder manglende Prik over i'er eller ø'er, ufuldstændig Tegnsætning, o. lign. Det bemærkes, at f. Eks. m var almindelig Forkortelse for mm. Her er endvidere respekteret Holbergs Brug af de to Skriftarter, Fraktur og Antikva. Den første, »danske« eller »gotiske« Skrift var Hovedskriften; den anden, latinske Skrift benyttedes jævnligt ved Ord af romansk Oprindelse. I Holbergs egenhændige Skrivelser kan vi saaledes følge hans Vekslen mellem de to Slags Skrift, og den latinske er her gengivet ved Kursiv. I Holbergs trykte Skrifter bestemtes Variationen ikke af Forfatteren, men af Bogtrykkeriets Tradition. Den er derfor ophævet i alle andre Dele af nærværende Udgave.

Som det var almindeligt i Tiden, naar man skrev, brugte Holberg oftest smaa Begyndelsesbogstaver i Substantiverne. Typograferne indsatte derimod næsten altid store Bogstaver i Stedet. Inden for Holbergs trykte Forfatterskab danner Dannemarks og Norges Beskrivelse (1729) en Undtagelse (se Bind I, S. 26).

Blandt de her medtagne Dokumenter er Brevet af 10. April 1751 til Konsistorium tillige trykt blandt Holbergs egenhændige Vota som Universitetsprofessor, ved Eiler Nystrøm (1928), S. 72.

Ansøgning om Professorat

Omkring Nytaar 1714 ansøger Holberg Kongen om at faa det ledige Professorat i Græsk eller blive ulønnet adjungeret Professor inden for det filosofiske Fakultet. Han opnaar det sidste, den 29. Januar 1714, hvilket i Praksis betød, at han fik Lovning paa det første ledige Professorat.

Det var ved Holbergs Ansøgning om Professorat en Svaghed, at han hverken havde erhvervet Baccalaur- eller Magistergraden. Han havde derfor ikke nogen akademisk Afhandling eller latinsk Disputats at henvise til. En Styrke var derimod de fuldførte Værker paa Dansk, to trykte og to utrykte. *Introduction til de fornemste europæiske Rigers Historie indtil disse Tider*, altsaa en moderne Verdenshistorie, var udkommet 1711 og et geografisk *Anhang* dertil 1713. I Manuskript laa, foruden *Introduction til Natur- og Folkeretten*, der udkom 1716, en *Continuation*, dvs. Fortsættelse af den danske Rigshistorie. Denne havde Huitfeldt, i Dannemarks Riges Krønike, ført frem til 1559, C. C. Lyschander havde fortsat med Frederik II's Krønike, til 1588, og Holberg har derfor sat sig for at skrive Christian IV og Frederik III's Historie. Sammen med Christian V's Historie indførte Holberg denne Skildring af Danmarks nyere og nyeste Historie i Dannemarks og Norges Beskrivelse (1729), for at vise Kongen, at det var ham, Holberg, der 1722 skulde være udnævnt til kongelig Historiograf, ikke Konkurrenten, Andreas Hojer.

344

Stormægtigste *Monarch*

Allernaadigste Arve Konge og Herre

Jeg nedkaster mig her udj allerdybeste underdanighed for Eders *Majests* födder med denne min allerunderdanigste bon, at Eders Kongl. *Majestet* af Naade vil forunde mig den *vaccante Profession* her ved *Academiet*, eller at blive *Adjunctus Professor Philosophiæ*. De faa *motiver*, ieg kand have at bevæge Eders kongl *Majestet* til en naadig bönhoring er at ieg for 10 aar siden haver *souteneret* mit sidste *examen*, og der ved bekomet *Laudabilem*, og siden reist 3 gange udenlands, forst med en *Moscovitisk* Edelmand, siden paa min egen haand opholdet mig halvtredie aar udj Engeland alleene ved mine *Studia*, saasom de ulykkelige ildebrander udj *Bergen* have *totaliter* skildt mig ved mine midler, og den trediegang reist her fra med *Etats Raad Windings Sön*. Siden min ankomst til fädernelandet haver ieg *publicered* först en *Introduction* til den *Europäische* historie paa Dansk (2) den forste *tome* af det Skrift *intitulered underretning om de fornemste europäische Stater*, hvor af endnu *restere* 4 parter ufuldfärdigede (3) en *Continuation* paa den sidste Danske historie og derforuden, som ieg har *attacheret* mig besynderlig til *Jurisprudentiam*, haver ieg fuldfärdiget et *Corpus Juris naturæ et Gentium*, *confereret* med vore Danske Love, *Recesser* og Forordninger, og haver udj sinde, saa lenge Gud sparer mig liv og hilsen, at fare fort udj dette mit *entreprise* nemlig at forbedre det Danske sprog. Gud opväkke Eders *Majests* hierte til naade mod mig; thi min *condition* er nu saa slett at alle de som kiende den kand ikke andet end *condolere* mig, saasom de *Academiske beneficia*, ieg til *dato* haver nydet nu ere 345 *expirerede*. Jeg forventer een allernaadigst bönhoring, og bliver til min yderste aandedragt

Min Allernaadigste Arve Konges og Herres

Allerunderdanigste tro tiener

og arve undersaatt

Ludvig Holberg.

Noter

vaccante Profession, ledige Professorat. - *souteneret*, bestaaet, nemlig teologisk Eksamen i April 1704, hvor Holberg fik *laudabilis*, 1. Karakter. - *med en Moscovitisk Edelmand*, formentlig som lønnet, sprogkyndig Ledsager og Lærer, ligesom med den nedenfor nævnte Anders Vinding. - *alleene ved mine Studia*, dvs. ved i Undervisning at frugtbargøre mine Kundskaber. - *totaliter*, fuldstændigt. - *ildebrander*, 1686 og 1702. - *Windings Sön*; Holberg rejste som Præceptor for Professor Poul Vindings Son Andreas, der var 17 Aar. Rejsen varede nogle Maaneder 1708-09 og gik til Dresden, Leipzig og Halle. - *entreprise*, Forehavende. - *condition*, økonomiske Situation. - *beneficia*, Understøttelser. - *expirerede*, udløbet.

346

Brev til Hans Gram

Da Holberg skrev ovenfor trykte Ansøgning til Kongen, var hans Fribolig paa Borchs Kollegium ved at løbe ud; han havde Kollegiet til Februar 1714. Maj 1712 havde han imidlertid faaet Rosenkrantz' Rejsestipendium, med 120 Rigsdaler i fire Aar. Da Legatets Patron, Iver Rosenkrantz, der var Danmarks Gesandt i London, modtog Meddelelse om Holbergs Udnævnelse til Professor, indstillede han en anden til Stipendiet. Holberg var altsaa udnævnt til en Stilling uden Løn og samtidig berøvet sit Stipendium! Til Legatet var knyttet den Betingelse, at Stipendiaten opholdt sig i Udlandet i det mindste tre af de fire Aar. Holberg er gaaet til Legatets Efor, Professor Hans Bartholin, og har faaet det Raad hurtigst muligt at rejse udenlands. Han sejler til Amsterdam og det er her, han skriver det følgende Brev til Professor Hans Gram, som med fuld Ret havde faaet det ledige Professorat i Græsk. Det er tydeligt, at Holberg helst var blevet hjemme; han tager videre til Frankrig for at afvente en vacance, dvs. et ledigt Professorat. To Aar forblev Holberg i Frankrig og Italien. Se S. 62 med Note.

Brevet er i Stykker; nogle forsvundne Bogstaver er her indsat i skarpe Parenteser.

347

Velädle Hr *Professor* Oprigtige gode ven

Det gior mig ont ieg ikke fik tale med Eder forend ieg reiste Saa snart vinden bläste good maatte ieg fort uden at tage af skeed med nogen. Giör mig den tjeneste naar i taler med Bispen at legge min undskyldning fordj ieg ikke toog afskeed med ham: Näst komende uuge reiser ieg til Frankrig og agter at for blive der indtil vacance. Jeg skrev *Justitz Raad Reitzer* til med forrige post samt *Seckman* og *Bockenhoffer* Jeg tviler ikke paa i io seer paa mit beste i min [fra] värelse og continuerer at have den god [hed] for mig som til forn om J vil være saa god at skrive mig til kand brevet gaa under *Bockenhoffers C[o]juvert*. Jeg forbliver stedse nest flittig hil[se]n til alle som ieg haver kundskab til [b] esynderlig *Justitz Raad Reitzers* huus.

votre tres humble et tres obeissant serviteur

L Holberg

Amsterdam, d. 21 Maj

1714

Jeg vil beede J vill have den goodhed for mig at befodre indlagde breve besynderlig det brev til *Baron Rantzow* som ligger udj *Doctor Hanses*. Der ere 4 breve tilsammen men de passere paa posthuuset for eet Enkell. J er saa god og skriver opskrift der paa efter eget *fantaisie*.

Udskrift: *A Monsieur*

fr hamb Mons: *Johannes Gram*

Professeur de la langue Greqve a Copenhague

Noter

Bispen, Sjællands Biskop Christen Worm. - *Reitzer*, Christian (1665-1735), der som Professor i Jura uden Tvivl har opmuntret Holberg til at udarbejde en dansk Haandbog i Natur- og Folkeret. - *Seckman*, 348 Diderik (1684-1743), var Justitssekretær i Højesteret, blev senere Assessor og sluttelig Justitiarius (dvs. Præsident) smst. Han var Student samme Aar som Holberg, og har uden Tvivl hørt til dennes Ungdomsvenner. - *continuerer*, fortsætter med. - *Bockenhoffer*, Hans Philip, hos hvem Holbergs Natur- og Folkeret utvivlsomt blev trykt under hans Fraværelse; den blev udgivet 1716 efter hans Hjemkomst fra Udlandet. - *under Bockenhoffers Couvert*, dvs. indlagt i Brev fra Bockenhoffer til Holberg. - *besynderlig*, især. - *votre etc.* Deres meget ydmyge og lydige Tjener. - *befodre*, befordre, videresende. - *Rantzow*, Christian (1684-1771), var 1713-21 i Marinens Generalkommissariat og fra 1730 Vicestatholder i Norge. Han besad levende Interesse for Litteraturens og Videnskabens Mænd. - *Doctor Hans*, Professor, dr. theol. Hans Bartholin, se Indledning ovf. - *opskrift*, Udskrift. - *fantaisie*, Forgodtbefindende. - *fr hamb.* Øjensynlig Postvæsnets Notat: Frankering, dvs. Porto, betalt indtil Hamburg. - *Professeur etc.*, Professor i det græske Sprog, i Kobenhavn.

349

Brev til Paul Botten Hagen

Holberg havde i Trondhjem en Ynder af sin Muse. Krigsbogholder Hagen (død o. 1763) havde moret sig over »Peder Paars«, og han blev Forhandler af dette Digts Tredie Edition og Komediernes blandt Folk i Trondhjem. Der findes en Række Breve fra Holberg til den tjenstvillige Bogholder. Det her aftrykte indeholder den vidunderlige Forsikring om Komediernes første Bind: Tro mig, I skal faa Latter nok for de halvtredie Mark.

Hoytärede gode ven

Jeg er komen nu i saadan vane ikke at takke ham for en hofflighed uden tilliige med at begiere en nye. Nu har ieg *resolved* at lade trykke den forste *tome* af mine *comoedier*, nemlig 5 hvor af den forste heeder *Den Politiske Kandestöber 2 Den Wegelsindede (3) Jeppe paa Bierged eller den forvandlede Bonde 4 Jean de France* eller Hans Frandsen 5 Mester *Gert Westphaler* eller den snacksome *Barbeer* hvilke vill giore et temmelig bind in 8tvo som ieg vill selge for 2 M. 8 Sk. til samem og er en maadelig priis. Nu tor ieg ingenlunde lade dem trykke, uden ieg er forsyned med saa mange *inscriptioner* at ieg kand vere skadeslos, vill derfor ydmygst beede min Herre ved gode venner *procurerer* mig nogle udj Trundhiem og ved leilighed skikke mig en opskrift derpaa. Troe mig. J skall faa latter nok for de halvtredie mark. havde det varet andre sager, saa havde ieg ikke driste mig at *incommodere* dem saa ofte der med. men ieg veed, at det er noget som min 350 Herre er fremfor andre en *patron* af. Jeg tilbyder min ringe tjeneste igien i alle muelige maader og forbliver

Kiob d 5 Decembr

1722.

Hans tienestskyldigste *L Holberg*

Noter

resolved, besluttet. - *inscriptioner*, Prænumerationer, Forudbestillinger. - *procurerer*, skaffer. - *opskrift*, Fortegnelse. - *incommodere*, ulejlige. - *dem*, Dem.

351

Brev til Grev Johan Ludvig Holstein

Det var Holbergs Stolthed og Triumf, at han, efter en Menneskealders Arbejde i den muntre og gode Oplysnings Tjeneste, var i Stand til at stille en selvtjent Formue til Samfundets Disposition. I Bind XI kan vi følge hans Overvejelser herover (Epistlerne 176, 177, 277, 446), ligesom i den ovenfor trykte Epistel 447 (S. 312 ff).

I Note til Ep. 177 er meddelt Holbergs Andel i Akademiets Oprettelse (Bind XI, S. 301). Det nærværende Brev er stilet til Oversekretæren i det danske Kancelli, dvs. Statsministeren, Grev Holstein. Heri viser Holberg, at hans Landejendomme tilsammen udgør de 1000 Tønder Land, som skulde til for at et Baroni kunde oprettes. Ved Oprettelsen opnaaede Holberg, at 100 Tønder Hartkorn var skattefrie og Formuen forøgedes derved. Det var Holberg magtpaaliggende, at hans Navn bevaredes i Betegnelsen Friherskabet eller Baroniet Holberg. Det var ham en Tilfredsstillelse, at han i Kraft af egne Fortjenester hævede sig op i Adelsstanden, som Friherre eller Baron.

Hoivelbaarne Hr Geheime *Conference Raad*

Jeg skikker her efter Deres *Excellences* Befalning Jorde bögerne over begge godse. Hvad som derudj fattes har ieg taget af Stillinge Sogns kirke tiende: og naar af same tiende som er lagt under *Brorup* tages 67 tonder bliver med *Terslose* Jordebogs indhold den fulde sum af 1000 tonder hartkorn, som behoves til *erectionen*: Saa snart 352 *erectionen* og Patentet af H kongl *May* aller naadigst bliver undertegnet, skall strax anstalt giores til de 8000 Rdrs betaling som hæfter paa *Terslöse*, saa at paa det heele gods af begge

gaarde skall ikke blive en skillings giæld. Ved forestillingen som er giort af Grev *Reus* haver ieg intet at erindre uden dette end at Baroniet maa bære mit navn af Holberg. Den liden fordeel som ieg nyder ved *erectionen* samt alle mine andre kræfter anvender ieg paa i den korte ovrige tid, ieg kand have at leve udj, at sætte godset, hvis indkomster *pro tempore* ere merkelige *diminuerede*, udj forrige om ikke udj bedre stand. Mig synes ellers, om Deres *Excellence* naadigst fandt det for gott, at det kunde være tienligt at *differere* med Lærernes *vocation* indtil dette var klar giort, saa at Ed *Excellence* kunde forsikre en hver om hvad han inden kort tid kunde vente til *Stipendium*. Jeg *recommenderer* mig udj Deres *Excellences* sædvanlige naade og bevaagenhed Forblivende

Kiobenh d 3 febr 1747
Hoivelbaarne Hr. Geheime Conference
Raads
underdanigste tiener *L Holberg*

Noter

erectionen, Oprettelsen. - *pro tempore*, for Tiden. - *merkelige*, føleligt. - *diminuerede*, formindskede. - *differere med*, udsætte. - *vocation*, Ansættelse. - *Stipendium*, Lønning. - *recommenderer*, anbefaler.

353

Holbergs sidste Vilje

Dette Tillæg til den store testamentariske Donation meddeler nye Gaver til Sorø Akademi. Holberg skænker sit Bibliotek dertil. Dette brændte med Akademiet i 1813. Efter Fragmenter af en Katalog har Chr. Bruun sammensat en »Fortegnelse over en Del af Ludvig Holbergs Bibliotek« (1869). Hovedformaalet med Testamentet var at lette Adgangen til Akademiet, hvis Formaal var at uddanne unge Adelige, der ønskede at indtræde i Centraladministrationen. Holberg vilde, at der oprettedes Fripladser for ubemidlede Studerende, samt at ikke blot adelige skulde have Adgang. Det sidste Ønske fik han ikke opfyldt. Endelig opretter Holberg ved dette Dokument Fribolig for en skikkelig, dvs. respektabel, Enke paa Tersløsegaard. 1818 solgtes Tersløsegaards Jorder, men Hovedbygningen forblev under Akademiet. 1862 og 1905 reddedes Bygningerne fra Forfald, og paa Tersløsegaard, der er Holberg-Museum, findes stadig en Fribolig for »en skikkelig Enke«.

Saasom alderdom og svaghed tiltager, saa har ieg fundet tienligt at tilkiende give min sidste villie, og haver i Guds navn besluttet paa H kongl *Mayestets* allernaadigste *approbation* at give til det Sorøiske Ridderlige *Academie* mit øvrige landgods som ei er befattet under Baroniet: Neml Orefoe, item de gaarde som ieg eier udj de næsthosliggende byer *Wandlose*, Eskildstrup, Tiorntvede og *Wedde*. Paa dette gods hæfter vel endnu nogen giæld, 354 men, hvis Gud under mig 2 a 3 aars levetid, kand alting blive qvit og frit. Og, naar saa deraf, samt af mine andre efterladte midler kand tilveie bringes en *Capital* af 12000 Rdr, vill ieg at renterne deraf maa anvendes til 3 fattige *Academisters* underholdning: Dog skeer denne sidste *donation* med de vilkor, at det allernaadigst maatte behage H *Mayest* at anvende ligesaa meget af *baroniets* indkomster til 3 andre *Academisters* underholdning, saa at der i alt blive 6 *gratister*, hvilke den nu regierende Konge og Hans efterkommere alleene *nominere*, nemlig saadane personer, som ei selv have formue til at betale og findes skikkede at blive landet til tjeneste: Mit *bibliothek* giver ieg ogsaa til *Academiet*: og hvis et tusinde Rdr af den sidste *donation* bliver til overs kand renterne anvendes til same *Bibliotheks* aarlige forbedring: og er min begjæring at same *bibliothek* med dets tillægge stedse bliver *Separered* for sig selv, og forer titel af *Bibliotheca Holbergiana*. Herved kand *Academiet* faae en bestandig *Consistence*, hvortil Jeg onsker Guds velsignelse

Kiobenh d 20 Januarij
1748

Ludvig Holberg

Mit forlangende er ellers, at som ieg ved *Bergen* i Norge haver en svag *Söstersön* ved navn *Tostrup* som ieg aarligen har *pensioneret* til, at ham for sin livs tid maa *continueres* en aarlig *pension* af 30 Rdr, siger tredive Rigsdaler, item at værelser paa *Terlöse* gaard forundes en skikkelig enke som nyder udviisning af skoven Heraf er leveret en gienpart til Oberhoff *Marskalk* og Geheime Raad Hr Græve af *Moltke*, hvorudj hovedposten befindes Min allerunderdanigst sidste bön er at det allernaadigst vilde behage Deres Kongelige Mayestet, at saasom der ogsaa udj middelstand findes mange personer af *meriter* at de *privilegium* at blive *Academist* ogsaa *extenderer* sig 355 til dem, paa det at ieg ikke skall synes at ville foragte min egen stand. Dette har altid lagt mig paa hiertet, og derfor haaber en naadig bönhørelse

L Holberg

Noter

approbation, Godkendelse.

nominere, udpege. - *Separered*, adskilt. - *besfandig*, varig. - *Consistence*, Holdbarhed. - *svag*, syg. - *Tostrup*, Hans Ulrik Tostrup, der levede i Trondhjem Stift, var vistnok tidligt lammet. Han var Søn af Præsten Nicolai Jakobsen Tostrup, som var gift med Holberg's Søster Sophie. - *pensioneret til*, understøttet. - *continueres*, fortsat gives. - *item*, ligeledes. - *skikkelig*, respektabel. - *udviisning*, Anvisning paa Brænde. - *Moltke*, Adam Gottlob (1710-92) var Overhofmarchalk og har faaet en Kopi af Testamentet for at kunne sørge for, at det blev konfirmeret af Frederik V. - *personer af meriter*, fortjenstfulde Personer. - *de*, Fejlskrivning for det. - *extenderer*, udstrækker.

356

Brev til Grev Reuss

Holberg gjorde endnu et Skridt videre i Generositet. Dette Brev, hvis Original er tabt, er rettet til Amtmand i Sorø og Overhofmester ved Sorø Akademi, Heinrich VI af Reuss (1707-83). Han var tidligt med i Forhandlingerne om Gaven til Sorø, og det er øjensynlig ogsaa ham, der har henledt Holbergs Opmærksomhed paa Akademiets Behov for øjeblikkelig Hjælp. Holberg beslutter da allerede i levende Live, fra 1. Maj 1751, at overlade Akademiets Renterne af Baroniet. Som en Paaskønnelse heraf bifaldt Kongen paa Reuss' Indstilling, at Holberg fik Løfte om Begravelsessted i Sorø Kirke. - Brevet giver et Indtryk af Holbergs Indtægter som Godsejer.

Deres Høygrev. *Excellence* Høy og Velbaarne Herr Geheime Raad, Cammerherre og Ober-Hofmester!

Saasom det har behaget Gud at forlænge mine Dage over den Tid, som jeg formedelst Alder og Svaghed haver ventet, saa haver jeg besluttet udi levende Live at *exeqvere* det til det Ridderlige Sorøiske *Academie* gjorde *Legatum* paa efterfølgende Maade:

Jeg forbeholder mig, saalænge jeg lever, *Proprieteten* af Baroniets Gods, Gaarder og Herligheder, men overlader Indkomsterne et Aar efter andet til *Academiet*, til 357 hvilket min Foged aarlig aflegger Regnskab. *Baroniets* Indkomster, som jeg Aar efter andet overlader til *Academiet* bestaaer i efterfølgende:

1.

Brorups Gaards Forpagtning 1100 Rdr

2.

Havreberg Mølle, hvis aarlige Afgift er 120 Rdr, naar som den af Gaardens Eyer maa holdes vedlige, saa kan i fri Penge alene regnes 100 Rdr

3.

Aasløv Mølle i fri Penge 30: -

4.

Stillinge Sogns Kirke-Tiende, hvis aarlige Afgift er 344 tdr, beregnes til..... 400 Rdr

5.

Af *Tersløse Gaard* med 3 Kirke-Tiender, Møller og Hoverie-Penge, kan, foruden Indkomster af Landgilde og Huus-Penge i det ringeste gjøres *Facit* paa 800: -

Summa *Summarum* begge Gaarders eller det hele *Baronies* Indkomster, som jeg til *Academiet* overlader aarlig..... 2430 Rdr

Denne *Donation* skal have sin Begyndelse fra I May 1751, og skal Aar for Aar dermed *continueres*. Jeg siger et Aar efter andet, efterdi jeg i levende Live intet kan *abalienere*, saasom ethvert Menneske, saalænge som han lever, er adskillige Tilfælde underkastet. Jeg overlader derfor ovenmældte Indkomster med saadanne Vilkaar, og imidlertid lader mig nøye med mit *Stipendio*, hvilket jeg som *Senior* ved det *Kiøbenhavnske Universitet* nyder, *item* med Indkomster af en liden ufri Gaard nemlig *Oreboe*, som ey er befattet under *Baroniet*, men som efter min Død med andet kan falde dertil.

Naar jeg derfor saaledes som ovenmældt overlader til I May 1751 *Baroniets* Indkomster, maatte samme efter det første Aars Forløb nemlig fra I May 1752 at regne, komme *Academiet* til Nytte paa følgende Maade:
358

1.

For de 10 ældste *Academister* beregnes af Indkomsterne 1000 Rdr saaledes, at de herefter for deres egen Person betale kun Halvdelen af den fastsatte *Pension* til *Academiet* med 100 Rdr, og den anden halve Deel beregnes *Academiet* af de 1000 Rdr, som indkommer af *Baroniet*. Dette ønsker jeg maa blive bestandig efter min Død *continueret*, eftersom jeg formoder, at den Indretning vil tiene til *Academiets* Varagtighed og Flor, saasom Bekostningerne for de 10 ældste *Academister* gjøres saaledes taaleligere end paa noget andet Ridderlig *Academie*, og de yngre kan opmuntres at blive paa Stedet i Forhaabning at nyde det *Beneficium*, som følger *Ancienneteten*.

2.

Til at forbedre *Academiets Bibliotheqve* anvendes aarlig 100 Rdr og til *Physiske* og *Mathematiske Instrumenter* ligeledes 100 Rdr, men naar med Tiden ey flere *Instrumenter* ved *Academiet* behøves, saa falder ogsaa disse 100 Rd til *Academiet*. Men til *Bibliotheqvets Supplementum* reserveres bestandigen 100 Rdr, og beder jeg, at de for samme aarlige Penge indkøbte Bøger maa sættes i et særdeles Skab, for siden at blive forenede med mit eget *Bibliotheqve*, som efter min Død tilfalder *Academiet*.

3.

De øvrige regnes for en kort Tid *Academiets Cassa* til Indtægt, at deraf kan bestrides de mange Udgifter, som *Academiets* Indretning i Begyndelsen kræver med Bygninger at opføre og reparere til *Academiets* og Betienternes Tieneste, samt at de fornødne *Exercitz* Mestere kan holdes og lønnes, og som en Dansemester endnu fattes, at ogsaa en saadan *Maitre* kan antages, dog er jeg af de Tanker, at han ikkun nogle Maaneder om Aaret kan behøves, og at 100 Rd kan være Belønning nok for den korte Tid til at lære nogle *Complimenter* og en *Menuet*, hvormed *Cursus i Danse-Exercitio* nu omstunder *absolveres*.

4.

Men saasnart *Academiets* Tilstand det vil tillade, 359 maatte de øvrige Indkomster af *Baroniet*, inddeles blandt Betienterne til nogen Forbedring i deres aarlige Løn, hvortil jeg ved at gjøre dette *Legatum* har sigtet.

5.

Hvad Godsets Forvaltning angaaer, som betroes min Foged, som jeg haver, da er min Begjæring, at *Academiets Inspector* vil paatage sig *Inspectionen* paa Godset og foranstalte det, som i en eller anden Tilfælde behøves, samt *revidere* Regnskaberne, hvorefter *Decisionen* beroer paa *Academiets* Oberhofmester.

Dette mit Forsæt har jeg hermed vildet tilmælde Deres *Excellence*, og naar jeg saaledes overlader *Baroniets* Indkomster et Aar efter andet til *Academiet*, ønsker jeg, at dermed maa forholdes saaledes, som jeg her haver gjort min Mening bekendt.

Jeg forbliver med største *Consideration*

Tersløse Deres Høy Grevelig d. 18 Aug: 1749. *Excellences*
underdanige Tiener
L: Holberg

Noter

exequere, udføre, fuldbyrde. - *Proprieteten*, Ejendomsretten. - *Aar efter andet*, for ét Aar ad Gangen.

z fri Penge, som Nettooverskud. - *abalienere*, overdrage Ejendomsretten til andre. - *adskillige Tilfælde*, forskellige Tilfældigheder, alle Slags uforudseelige Hændelser. - *med mit Stipendio*, med min Gage, Indkomst. - *Senior*, ældste Professor (og som saadan fritaget for Embedspligter). - *item*, ligeledes.

continueret, fortsat. - *Varagtighed*, stadige Bestaaen. - *Beneficium*, Stipendium. - *Supplementum*, Supplering. - *særdeles*, særskilt. - *Betienterne*, Embedsmændene. - *Exercitz Mester e*, Fægtemestre. - *fattes*, mangler. - *Complimenter*, Buk (og Nejen), især i Dans. - *absolveres*, gennemføres.

indeles, fordeles. - *Decisionen*, Afgørelse af hvorvidt Revisionsantegnelser skal komme i Betragtning. - *Consideration*, Agtelse.

360

Brev til Konsistorium

Allerede i Ep. 446 (Bind XI, S. 241) taler Holberg om at forlade Arbejdet som Universitetets Kvæstor eller Regnskabsfører; ved Revisionen i Marts 1751 havde Universitetets Rektor, den teologiske Professor Peder Holm, tilladt sig nogle ubetydelige Antegnelser til det indsendte Regnskab; Holberg blev rasende og udfærdigede en (tabt) Skrivelse til Konsistorium herom, hvori han erklærede, at han vilde nedlægge Kvæsturen og foreslog som sin Efterfølger - Professor Holm! Sagen rundsøndtes i Marts mellem Konsistoriums Medlemmer; de fleste ønskede, at Holberg fortsatte. Imidlertid har denne aabenbart taget Sagen i sin Haand og fundet en villig Afløser, den juridiske Professor Henrik Stampe (1713-89). Det udaterede Brev er fra 10. April 1751. Ved Overdragelsen takkede hele Konsistorium Holberg for hans kloge Administration af Universitetets Jordegods og Formue.

Magnifice Rector Hoistærede

Herrer *Consistoriales*

Saasom ieg snart maa reise til mit gods, og ieg agter at levere for min bortreise alle sager *Qvæsturam* angaaende til min *successor*, saa ombedes tienstligen de gode Herrer at de strax vilde udnævne en *Qvæstor* i mit sted. Jeg haver talet herom med Hr. *Genetal Auditeur Stampe* som findes ikke uvillig dertil og som haver capacitet baade udj regnskabssager og *Jurisdiction* som hertil behoves: Jeg 361 haver ogsaa foredraget *Pattonen* det same, og har fundet hans *approbation*. Jeg takker ellers de gode Herrer kiærligen for deres mig hidindtil beviiste *assistance* og *affection*. Forblivende stedse

Deres
forbundne tiener

L Holberg

At hr *General Auditeur Stampe* endnu en kort tid haver med secrefarzatets forvaltning at bestille kand ingen hinder her udj giöres hos en *habil* mand, helst saasom endeel af de sager som befattes under *Qvæstura* tilforn af *Secretario* blev forretted

Udskrift (med Holbergs hånd):
*Magnifico Perillustri, Nobilissimo
et Amplissimo Senatui Academico*

Noter

for min *Bortreise*; hos Holberg staar ofte 'for' i Betydningen 'for'. -*successor*, Efterfølger.

Patronen, Universitetets Patron var Grev J. L. Holstein; se foranstaaende Brev til ham. - *Magnifico etc.* Til det højeværdige, højvelbaarne, højædle og højtærede akademiske Senat, dvs. Konsistorium.

362

Brev til Skuespillerne

Holberg havde betydelig Myndighed over for Den danske Skueplads, som aabnedes paa Kongens Nytorv 18. December 1748. I April 1753 havde en ung Skuespillerinde Anna Catharina Materna forladt Teatret; hun blev gift i December med Premierløjtnant Christian Albrecht von Passow. I hendes Sted ansatte Teatrets Overdirektør, Gehejmemaal Frederik Otto Rappe og Holberg Inger Cathrine Rosenkilde, f. Ferslew, hvis Talent var bekendt. Hun mødte haard Modstand; Skuespillerne lod forargede, men var i Virkeligheden bange for Konkurrence. De forsøgte først at forpurre Mad. Rosenkildes Debut. Og da den efter Holbergs Brev fastsattes til 6. Juni, organiseredes en Pibekonzert, som ikke lod Skuespillerinden komme til Orde. Hun brast i Graad og forlod Scenen. Tæppet gik ned og et andet Stykke opførtes, hvori hun ingen Rolle havde. Direktionen var overbevist om, at Skuespillerne stod bag Aktionen; Teatret blev erklæret lukket indtil Mikkelsdag, dvs. 29. September, hvorfor Skuespillerne ikke vilde faa Gage saa længe. Straffen mildnedes senere noget. Teatret gænaabede 19. September, og der udbetales halv Gage for den lukkede Periode. Men Mad. Rosenkilde kom aldrig senere paa Scenen; hun fik Ansættelse ved Garderoben og kaldte sig senere Mad. Ferslew, efter sit Pigenavn.

Holbergs Tordenbrev, som det er kaldt, findes ikke i Original, men i en Afskrift fra det 18. Aarhundrede. Det vidner om, hvor veltalende Vreden stadig kunde gøre ham. 363 Saasom jeg staaer ferdig til at rejse paa Landet, og jeg merker, at nogle faa stridige Personer af Troupen, som efter Sædvane pleje at gjøre Bevægelser, naar en ny Acteur eller Actrice skal antages, nu opponere sig imod Mad: Rosenkilde: saa vil jeg forestille dem, huad deraf vil flyde, helst saasom bemeldte Rosenkilde saa vel af Geheime-Raaden, som af mig er approbered. Ved Maternes Bortgang behøvedes udi hast en Actrice. Hvor vanskeligt det er at faae en, som er bequem dertil, have nogle Aars forgæves Arbejde viset. Om Rosenkildes Bequemhed tvivler ingen. De maae derfor betiene sig af anden Prætext, og søge at sværte hende med den hæsligste Farve; da de dog ikke kan sige hende andet paa, end at hun har været dømt til at have forbrudt Ægteskab med hendes Mand, hvilket er skeet med mange anseelige Personer, som siden leve udi agt og Ære. Motiven er derfor gandske anden end den som foregives, og den forbigangne Tid har saadant viset. Saaledes, da Mr Reersløw blev antagen, søgte Rose at opvikle de andre mod ham, ligesom Mad: Lund nu gjør mod denne Rosenkilde, og ligesom hun tilforn har gjort saa vel i henseende til Jeronomij, som den lille Bødtker, hvilken sidste nu ogsaa paadigtes hæslige og ubevislige Historier, da deres Brøde dog ikke har været andet, end at de have været approberede af Tilskuerne.

Aarsagen, hvi jeg har taget mig Madme Rosenkilde an, er af en puur fornødenhed. Jeg og andre have

ogsaa haft Medynk med hende, endeel, efterdi hun uden Brøde engang blev forkastet, alene fordi hun førde Ordet for de andre, som siden opofrede hende, eendeel ogsaa, saasom hun siden har levet udi en usel Tilstand, og fortæret de 200rdr, som hun arvede, hvilket viser, at hun efter mange andres Exempel ikke har søgt at nære sig ved ublue Midler. Madme Lund veed selv, hvorledes jeg tog hendes Partie, da andre talede om hende det, som hun nu taler om Madme Rosenkilde. Hun bør ikke gjøre mod andre, uden hvad hun vil, at andre skal gjøre mod hende, og derfor 364 ikke afmale en, der eengang er falden, som et æreløs Menneske, for hvilken Expression de kunde for Retten tiltales paa deres egen Ære. En anden Aarsag er, at eftersom jeg har forferdiget de fleeste Stykker, som spilles, og endnu har i Beredskab henved 8, som jeg enten selv, eller ved andre har ladet gjøre uden Comoedien til Bekostning, som forhen er skeet, saa kan jeg ikke see, at de blive ved Actionen fordervede.

Suiten af denne Opsætsighed er, at Comædien aldrig kand komme i Stand, hvis man skal dependere af to eller tre Personers Capricer, som hverken vil have beqvemme Personer, eller som kan dømmen om deres Bequemhed.

Dette beder jeg, at maae blive oplæset for trouppen, og en Copie mig derfor gives, som jeg kan fremlegge paa højere Stæder, for at vise, hvorfore Comoedien trues med Decadence; og hvi ingen hverken vil eller kan paatage sig dens Direction.

Jeg seer ellers af nogles Betænkninger, at ingen er haardere end Roses. Intet er forargeligere end at høre en Person, hvis Levnet er en Kiede af Uordentligheder, at catechisere. Alt hvad han har skrevet om Madme Rosenkilde, undtagen det, som hun selv tilstaaer, er ublue og usandfærdigt, saavel om hendes Opførsel, som Helbrede, hvilket ansees af tvende brave Chirurgers Wederkamps og Hendrichsens Attester, saa at han har fortient saavel for denne hans grove Calumnie, som for anden Opførsel at removes; men denne gang kan slippe med Mulct, og Løfte om Levnets Forbedring.

Det kan ellers være mig ligemeget, om der bliver Comoedie eller ej; thi jeg kommer der kun gandske sielden. Jeg seer dog ikke gierne, at den skulde falde, efterdi jeg er første Stifter deraf, og efterdi jeg har lovet at giennemsee Stykker, og at dømmen om deres Capacitet, som antages til at agere.

Kjøbenhavn d. 17 Maj 1753.
L. Holberg. 365

Noter

stridige, opsætsige, genstridige. - *Bevægelser*, Alarm, Opstand. *bequem*, egnet. - *Reersløw*, Lorentz, blev ansat 1752 af Holberg, trods Modstand fra Christopher Pauli Rose, der var Teatrets Førsteelsker. - *opvikle*, dvs. opvigle, ophidse. - *Lind*, Anne Dorthe, f. Holst, som fortrinligt udførte Pernilleroller o. lign. - *Jeronomij*, dvs. Jomfru Jeronimi, som var Danserinde men undertiden optraadte som Skuespillerinde. - *Bødker*, Elisabeth Cathrine Bøttger havde debuteret 28. Juni 1752, knap 14 Aar gammel. Holberg yndede hendes Spil; hun blev 1779 gift med ovennævnte Rose. - *forhastet*. Mad. Rosenkilde havde tidligere været ansat, men blev afskediget, fordi hun vel heftigt havde talt Skuespillernes Sag og var ladt i Stikken af de andre. - *andres Exempel*, som Teatrets 18-aarige Primadonna, Caroline Thielo, der var den russiske Minister Baron v. Korff's Elskerinde; hun døde pludselig 5. Febr. 1754.

Expression, Udtryk. - *ikke see*, ikke finde mig i. - *dependere*, være afhængig. - *Wederkamp*, Gabriel Wederkamp. - *Hendrichsen*, Joh. Hinrichsen. - *Calumnie*, Bagtalelse. - *removeres*, afskediges.